1. ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ : ਸਿਖਰ ਪਾਸਾਰ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਰਵੋਤਮ ਵਾਰ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਯੁਗ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੀਰ ਰਸ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਕੇ ਮਰੀ ਹੋਈ ਕੌਮ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਰੂਹ ਪਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਮੁਗਲਾਂ ਨਾਲ ਜੁੱਧਾਂ ਵਿਚ ਬੀਤਿਆ। ਐਸੇ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਖਰੀ ਲੋੜ ਸੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਦੀ ਫੌਜ਼ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੀਰ ਰਸ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਅਸਰਦਾਰ, ਰੋਚਕ ਤੇ ਨਾਟਕੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਾਲੀ ਵਿਰਤਾਂਤ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਡਾ. ਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੀਤਲ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ :

> "ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਇਕ ਪੁਰਾਣਿਕ ਕਥਾ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਦੁਰਗਾ ਸਪਤ ਸਤੀ ਵਾਲੇ ਕਾਂਡ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਹੈ" (ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੰਨਾ [illegible])

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੀ ਮੂਲ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਵਾਂ ਤਰਜਮਾ ਹੈ ਇਹ ਤਰਜਮਾ ਅਜਿਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮੌਲਿਕ ਰਚਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਕਥਾ ਨੂੰ ਆਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਕਾਵਿ ਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਦੁਰਗਾ ਸਪਤ ਸਤੀ ਨੂੰ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਇੰਨ-ਬਿੰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਗੋਂ ਕਥਾ ਸਮੱਗਰੀ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਕਰਕੇ ਇਸਨੂੰ ਵਾਰ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਮੱਗਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦਲੇਰ ਅਤੇ ਦਲੇਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਨ ਯੋਧੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਹੈ। ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਠੀਕ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਜਾਂ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਇਕ ਅੰਦੋਲਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਵਾਰ ਰਚ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਸੁੱਤੀ ਬੀਰਤਾ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆਂ ਹੈ।

ਡਾ. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ:

"ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਚੰਡੀ ਦੀ
ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਿਸੇ ਨਾਇਕ ਜਾਂ ਨਾਇਕਾ
ਦੀ ਉਸਤਤ ਵਿਚ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਮੂਹ
ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਇਕ ਨਵੀਂ
ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਚੇਤਨਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ
ਗਈ ਹੈ।"

ਇਹ ਵਾਰ ਦਰਅਸਲ ਕਿਸੇ ਦੇ ਦੇਵੀ ਦਾ ਜਿਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਇਹ ਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਭਗੌਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਸਿੱਖ ਤਲਵਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭਗੌਤੀ ਕਹਿ ਕੇ ਸਭ ਪ੍ਰਗਟਾ ਉਪਰ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਗਲਾਂ ਚਰਨ ਨਾਲ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਥਮ ਭਗੌਤੀ ਸਿਮਰਿ ਕੈ
ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਲਈ ਧਿਆਇ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਚੰਡੀ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਦ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਦੱਸ-ਦੱਸ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸਾਜਨਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ।

"ਖੰਡਾ ਪ੍ਰਿਥਮੈਂ ਸਾਜਿ ਕੈ
ਜਿਨਿ ਸਭ ਸੈਸਾਰਿ ਉਪਾਇਆ
ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸ਼ ਸਾਜ
ਕੁਦਰਤ ਦਾ ਖੇਲੁ ਰਚਾਇ ਬਣਾਇਆਂ"

ਇਹ ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਬਾਣੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵ-ਦੈਂਤ ਯੁੱਧਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਹੈ ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਰਾਣੀ ਸੈਂਧਕ ਨੂੰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ 81 ਤੋਂ 94 ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਇਹ ਕਥਾ ਦੁਰਗਾ ਸਪਤ ਸਤੀ ਨਾਮ ਹੇਠ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਲਗਭਗ ਪੂਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ 700 ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ।

→ਮਹੱਤ
ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਾਰ ਕੇਵਲ ਵੱਤ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਬਾਰ ਵਿਚ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆਂ ਗਿਆ ਬਲਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸੀ ਸੁਭਾਵ ਦੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀ ਮਾਰਕੰਡੇ ਦੇ 82 ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਰਾਜਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਜੀ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਇੰਦਰ ਇਥੇ ਇੰਦਰ ਨੂੰ ਮਹਿਖਾਸੁਰ ਹਰਾ, ਕੇ ਸੰਘੇ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਸ਼ੰਕਰ ਤੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਪਾਸ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਥੇ ਸਭ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਸ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਤੇਜ਼ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਜੋ ਦੁਰਗਾ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦੇਵਤੇ ਹਥਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਦੁਰਗਾ ਸਜਦੀ ਹੈ।

ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਦੇ 81 ਤੋਂ 94 ਦੇ ਅਧਿਆਇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਏ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੀ ਜਿੱਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਦੇਵੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਣ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਛੋਹਦੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਤਰ ਵਿਚ ਸਮੇਟ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ____

ਫੇਰ ਨਾ ਜੂਨੀ ਆਇਆ
ਜਿਨਿ ਏਹਿ ਗਾਇਆ

ਰੇਦੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਾਹਤ ਆਂ ਬਾਣੀ ਏਦੀ ਨੂੰ ਜਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਇਸਦੇ ਸੰਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲਾਟ ਚਾਹ ਦੇ ਸੰਖਾ ਏਕ ਲਿਖਤੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋਈ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ. ਅਮੋਲ. ਸਰਮਾ ਅਨੁਸਾਰ :-

"ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭਾਏਂ ਅਨੇਕ ਪੱਖੀ
ਕਾਂਟ ਛਾਂਟ ਕਰਕੇ ਸ਼ੁਧ ਰਖਾ ਦੇ
ਪੈਗਾਇਕ ਲੀਜੋ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਾਟਕਾਂਦਾਂ
ਤੇ ਪਰਤੀ ਦੇ ਜਬਾਲਬ ਦਾ ਖਣਾਦ
ਚਹਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਪਰ ਦੁਨੀਆ
ਦੇ ਜਿੱਤਾਂ ਤੇ ਚਗਦਲੀ ਦਿਖਾਉਣ ਦੇ
ਸੌਸਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਗਇਕ ਅੰਸ਼ ਨੂੰ ਪਰਤੀ
ਦੇ ਪਬਾਲਬ ਤੇ ਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਚਾਰੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਬੇਣੀ ਦੀ ਬਾਣ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਦਾਈ ਇਕ ਬਾਣ ਫਿਰ ਇਪਸ ਕੇ ਸਾਰਸਏ ਆਖਿਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਦੇਵੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋਏ ਸਿਖਿਆਦਾਇਕ ਤੇਸ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਜੋਧ ਦੇ ਵੇਰਵਿਆਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਗੁਰੂ ਕਹੀ ਦੁਨੀਆ ਤੇ ਹਰਕਤ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕਾਂ ਵਾਲਾ ਜੋਸ਼ ਤੇ ਲਿਭਗਤਾ ਜੋਧ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ ਪੇਸ਼ਆਰ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਸੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵੰਗਾਰਨਾ, ਸ਼ੇਰਦਾਰ ਬਾਣ ਕਰਨਾ, ਜੋਧ ਵਾਲਾ ਜਲੌਅ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀ ਸੌਤ ਸਰਨ ਉੱਤੇ ਸ਼ਸ ਸ਼ਾਪਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ

" The chief point of chandi-di-var lier in its warlibl temper which is evoked by asuccession of powerful an eloquent similar and a dighilied enebaic, musical the crichart timber."

(Aspects of Punjabi Letteratural)
(P-8-9-90)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਯੁੱਧ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਵਲੋਂ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਤੇ ਭਗੌਤੀ ਸ਼ਾਂਤ ਸ਼ਾਹ ਤਕ ਪਰ ਲੇਖੀ ਦੀ ਪਿਰ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਚਿਤਰਿਆਂ ਇਨ ਦੁਰਗਾ ਦੇ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਰਕੰਡੇ ਪੁਰਾਣ ਵਿਚ ਯੁੱਧ ਸਮੇਂ ਦੁਰਗਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਜਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਸ ਵਾਰ ਦਾ ਆਧਾਰ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਥਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਇਸ ਵਾਰ ਜਵਾਬਦਾਰੀ ਰੰਗਣ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾ ਹੋ ਨਿਬੜੀ ਹੈ_

ਪ੍ਰੋ. ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਭੋਗਲ ਅਨੁਸਾਰ :-

"ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਗਾਈ
ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬਿਆਨ
ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਪਰ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ
ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਲੋਕ ਜੀਵਨ ਦੀ
ਬੜੀ ਸੋਹਣੀ ਤਸਵੀਰ ਉੱਕਰੀ ਹੈ।"

(ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੇਜ - ੨੪)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੋਇਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਵਿਚ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਬਾਖੂਬੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲਾ ਮੰਗਲਾਚਰਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਨੌ ਗੁਰੂਆਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਜੋ ਹਵਾਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਉਹ ਮਿਥਿਹਾਸ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਜ਼ਰਬਖਤਰ ਸੰਜੋਆ ਤੇ ਪਟਕਾ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਵਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਗਈ ਸੀ।

ਗਰਜਿ ਆਏ ਰੋਹਲੀ
ਤਲਵਾਰੀ ਬਖਤਰ ਸਜੇ।

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਤੁਫੰਗ (ਬੰਦੂਕ) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਜੋਰ ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਮੁਗਲਾਂ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਪਰ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਹਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵਰਦੀ ਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੈਨਿਕ ਵਜੋਂ ਫ਼ਸ਼ ਕਰਨ ਤੇ ਸ਼ਿਆਮਲਾ ਭੇਸਨ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਮਕਾਲੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸਨੂੰ ਅਸੀ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦਾ ਰੰਗ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਇਤਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ ਕਹਾਂਗੇ

ਸਾਬਾਸ਼ ! ਸਲੋਣੇ ਸਾਲ ਕੜੇ

ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ

ਦਾ ਇਸ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ - ਕਸੀਦੇ, ਗਜ਼ਲ, ਰੁਬਾਈ, ਮਸਨਵੀ ਆਦਿ।

ਇਤਿਹਾਸ ਤੇ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿਕਰ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਵੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੁਰਾਣ, ਰਾਮਾਇਣ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਆਦਿ ਦਾ ਪਾਠ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਾਲੇ ਵਧੇਰੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਦੁਰਗਾ ਤੇ ਦੈਂਤ ਯੁੱਧ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਥਿਹਾਸ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਿਥਿਹਾਸ ਜੁੱਧ ਦਾ ਵਰਣਨ ਇਸ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਤਾਂ ਹੈ, ਨਾ ਕੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਕਾਵਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ (ਬੇਸ਼ੱਕ) ਬਾਣੀ ਦੀ ਵਧੇਰੇ ਸਮੱਗਰੀ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵਿਚ ਮਿਥਿਹਾਸਕ ਹਵਾਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਉਪਮਾਵਾਂ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਇਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਪੂਰਵਕ ਢਾਲ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਰਚਨਾ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਇਤਿਹਾਸਕ ਰਚਨਾ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

* * * * * * * * * * * * * * *